

گفت و گو با

دکتر کاظم معتمدنژاد*

🗨️ : ضمن تشکر از فرصتی که در اختیار قرار دادید، به عنوان اولین

سؤال بفرمایید با توجه به بایسته‌ها و اقتضائاتی که از یک رسانه تبلیغ

دینی و حوزوی انتظار می‌رود، جایگاه رسانه‌های دینی کشور را با

توجه به ادوار مختلف تاریخی آن چگونه تحلیل می‌کنید و چه آینده‌ای

برای آن می‌توان تصور کرد؟

● بنده هم از شما تشکر می‌کنم که مرا دعوت کردید و نظر بنده را در مورد

پیشبرد اهداف و عملکرد مجله حوزه جویا شدید.

امروزه، با استفاده از تکنولوژیهای جدید ارتباطی و پیدایش وسائل

همچون ماهواره، اینترنت و... شرایطی پدید آمده است که تعداد مخاطبان

پیامهای ارتباطی، افزایش پیدا کرده است. لذا من فکر می‌کنم پیامها، باید

طوری عرضه شود که توجه مخاطبین را جلب کند و باعث افزایش حضور

مخاطبان شود. یکی از راه‌های جذب این حضور و افزایش مخاطبان، توجه به

اوضاع و احوال کلی است که وضعیت مملکت، منطقه و جهان را در نظر

---

* دارای دکترای حقوق و علوم سیاسی و روزنامه‌نگاری از دانشگاه سوربن فرانسه،

بنیان‌گذار علوم ارتباطات در ایران، مدرس مقطع کارشناسی ارشد و دکترا در دانشگاه

علامه طباطبائی، دارای درجه ۲۴ استادی در دانش ارتباطات و دارای آثار گوناگون.

گرفت و بر این مبنی پیامها را تهیه و تنظیم کرد. لذا با توجه به هدفهایی که مجله حوزه تعقیب می‌کند، باید شرایط را در نظر گرفت. هر رسانه برای خودش یک اقتضائاتی و چارچوب مشخصی دارد. من فکر می‌کنم که باید شرایط محیط ملی و شرایط منطقه‌ای و بین‌المللی را در نظر گرفت و با توجه به هدفهایی که دنبال می‌شود و در نظر گرفتن این ۳ محور: ملی، منطقه‌ای، بین‌المللی، و یافتن آمادگیهای موجود در محیط، اطلاعات در اختیار و دسترس مخاطب یا مخاطبان قرار دادن و نشر چیزهایی که مورد استفاده مخاطبان واقع شود. به همین جهت، صرف نظر از مسائل تاریخی، تنشها مطرح می‌شود.

در تجربیات گذشته، به وضع کنونی ایران و کشورهای اسلامی و جهان، باید توجه داشت و طبیعتاً موضوع انطباق با زمان پیش می‌آید و البته رسالت حوزویان و نشریه حوزه، بیش از پیش است و امیدوارم در حرکت آینده مجله شما به این موضوع، بیش تر توجه شود.

سوال: مسأله انطباق با زمان یکی از آن مسائلی کلیدی حوزه پس از

پیروزی انقلاب بوده و بسیار مورد تأکید حضرت امام خمینی، و در

مقطع جدید حوزه به دنبال این مسأله بوده و هست که سازوکارهای

فقهی و نگاه به مسائل، با تکیه بر این مسأله باشد. بفرمایید انطباق با

زمان در قالب مجله حوزه چه وجهی می‌تواند داشته باشد؟

● مسأله انطباق با زمان یک بحث تاریخی و تدریجی است. در گذشته هم نشریات دینی و مذهبی وجود داشته، ولی در گذشته آزادی کامل برای ارتباطات دینی و بالطبع استفاده از وسائل ارتباطی دینی وجود نداشت، لیکن پس از پیروزی انقلاب اسلامی که این امکانات پدید آمده است، باید حداکثر بهره‌برداری را کرد و به همین جهت است که انطباق با زمان، اهمیت مضاعف

پیدا می‌کند. اکنون که این امکانات وجود دارد، چرا بهترین بهره‌بردارها نشود؟ به همین لحاظ ما به تجربه مفید در این زمینه نیاز داریم. یعنی با استفاده از مصاحبه‌هایی که با صاحب نظران انجام می‌شود، یا راه‌هایی دیگر تولید و کشف منابع و راهکارها، یک طرح تحقیقاتی را باید دنبال کنیم و براساس آن طرح تحقیقاتی به پژوهش بپردازیم. بر مبنای پژوهش سیاستگذاری شود و بر مبنای یک آینده‌نگری کلی، کارها جهت دهی و رونق و تداوم یابد.

من فکر می‌کنم حوزه به خوبی این تواناییها را دارد که کار را شروع و دنبال کند. شاید هم این کار را شروع کرده که من اطلاع ندارم و امیدوارم موفقیت بیش‌تر باشد. با در نظر گرفتن اهداف انقلاب اسلامی که در قانون اساسی معرفی شده، و با در نظر گرفتن وضع دنیا و نیازی که امروزه نسبت به معنویت و دین و مذهب وجود دارد، طوری باید عمل شود که حداکثر استفاده را از امکانات موجود و ظرفیتهای بالقوه و بالفعل ببریم. همه جوامع، امروزه، به این تعلیمات نیاز دارند و باید سعی کنیم که برخوردی پیش‌نیاید و تعلیمات دین، با شرایط اقتصادی و اجتماعی منافات نداشته باشد و باید سعی کرد که اینها مکمل یکدیگر باشند و تعلیمات خاصی که ما پخش و ترویج می‌کنیم، در خدمت هدفهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و فرهنگی جامعه باشد و قید و بندهای غیر ضروری و محدودیت‌ساز ایجاد نشود.

در حوزه‌های علمیه، منابع دینی فراوان وجود دارد و با توجه به شرایط روز و مسائل جاری و مسائل حکومت دینی، امروزه باید در حوزه‌ها آمادگی بیش‌تر برای بحث و بررسی در همه زمینه‌ها وجود داشته باشد. مباحث کنونی جامعه، مباحث موجود در دنیا و متقابلاً در کنار آنها، با دانشگاه‌ها و دانشگاهیانی که در حوزه علوم اجتماعی و انسانی کار کرده‌اند، تعامل بیش‌تری به وجود بیاید و بر آن مبنای پژوهش که عرض کردم و هدفهایی که وجود دارد و مشخص می‌شود، همکاری بیش‌تر گردد و در زمینه کارهای

تحقیقاتی و سپس برنامه‌ریزیها و سیاستگذارها مشارکت بیش‌تر داشته باشند و با یکدیگر نزدیک‌تر شوند. آن‌گاه نتیجه‌گیری بهتر خواهد بود.

🔖 : نوع نگاه حضرت عالی به تحولاتی که در حوزه ارتباطات و

بخصوص ارتباطات دینی و حوزوی اتفاق افتاده چگونه است و اساساً

این تحولات را چگونه می‌بینید؟

● تحولاتی که در حال حاضر در دنیا به وجود آمده است قابل انکار نیست. این تحولات با در دیدگاه مواجه هستند که یکی دیدگاه خوشبینانه و دیگری انتقادنگر است. من فکر می‌کنم که متأسفانه در بسیاری از جوامع و نیز در جامعه ما، آن دیدگاه خوشبینانه مورد توجه قرار می‌گیرد و دیدگاه انتقادنگر کم‌تر مورد توجه است. به همین لحاظ است که ما به ظواهر توجه می‌کنیم و این که چه اهدافی پشت سر اینها نهفته است، معمولاً به فراموشی سپرده می‌شود. این چنین نیست که تکنولوژی خود به خود و بدون تأمین مصالح و منافع عمومی اختراع و گسترش یافته باشد. اینها یک منافع و اهداف اقتصادی و تجاری را تعقیب می‌کند. به همین جهت، دو دیدگاه خوشبینانه و انتقادنگر، در کنار هم، باید مورد بررسی واقع شود. بدون آن که بخواهیم به افراط یا تفریط بيفتیم. چنین نباشد که نگرش خوشبینانه باعث دوری ما از اهداف و واقعیت بشود. و یا آنچنان بدبین باشیم که جلوی رفاه ما را بگیرد و از آنها محروم شویم. البته تحولات، ما را نباید از توجه به گذشته و حتی روشهای سنتی بازدارد.

🔖 : ظاهراً جناب عالی نکیه صرف بر ابزارهای ارتباطی مدرن را

توصیه نمی‌کنید و به نوعی و همنشینی ابزارهای سنتی با ابزارهای مدرن

ارتباطی قائل هستید.

● من فکر می‌کنم انقلاب اسلامی، بهترین تجربه برای استفاده از کاربرد

امکانات و ارتباطات سنتی در جوامع جدید است. ما در دوره انقلاب شاهد بودیم که چگونه از امکانات ارتباطات اسلامی بهره برداری شد و خطابه‌ها و سخنرانیها و مراسم‌های مختلف مذهبی به طور توأمان مورد بهره برداری قرار گرفتند.

برگزاری مراسم نماز جمعه که از همان ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی به طور مرتب در همه شهرها ادامه دارد، شرایطی ایجاد کرده است که در واقع می‌توان گفت: این نماز جمعه است که اعلام می‌کند شرایط و سیاستها و روشها در طول ماه‌های آینده و روزهای آینده چگونه باید باشد. و این در واقع ارتباطات سنتی است که راه را در جوامع امروزی نشان می‌دهد و این مسأله در هیچ جامعه‌ای وجود ندارد. پس باید از آنها به نحو احسن و به عنوان یک نقطه مثبت بهره برداری شود. طوری مسایل مطرح شوند که راهگشا باشند و به پیشرفت جوامع کمک کند. روشهای سنتی باید با توجه به دغدغه‌ها و واقعیتهای موجود و با واقعیت‌نگری بیش‌تر تقویت شوند. فقط به نصیحت صرف تکیه نشود و در کنار پیشبرد معنویات به شرایط روز دنیا توجه و دقت شود. و البته از مسؤلیت نشریات دینی در کنار دیگر رسانه‌ها نمی‌توان چشم‌پوشی کرد.

من فکر می‌کنم در کنار مسائل تاریخی موجود، در کنار عرضه تجربیاتی که وجود دارد، به مسائل زمانه در سطح داخلی و خارجی، باید بیش‌تر عنایت داشت و در برابر همه مسائلی که در این سه محور وجود دارد، پیام و حرف و پاسخ داشته باشیم. در خطاب به مردم، مطلب داشته باشیم و همکاری مردم را بخواهیم. واقعیتهای دقیقاً برای مردم توضیح دهیم و انتقادهای مهم بیان کنیم اگر اشتباهاتی صورت گرفته، بیان کنیم و پرهیز نکنیم که در این صورت، علاقه و اعتماد آنان بیش‌تر می‌شود.

رویکرد مجله حوزه در راه تبلیغ افکار دینی و استفاده از ابزار تبلیغی مدرن را چگونه دیدید و چه خلأهایی در این زمینه احساس می شود؟

● من فکر می کنم که نشریه حوزه، مطالب زیادی درباره اوضاع و احوال کشورهای مختلف اسلامی و تجربیات خود ایران می تواند داشته باشد. به تاریخ معاصر ایران، بیش تر توجه شود. در دنیا، شرایطی ایجاد می شود که ۳ کشور و امپراطوری بزرگ اسلامی، امپراطوری عثمانی، امپراطوری مغول و هند دستخوش تحولاتی می شوند. امپراطوری بزرگ اسلامی، دچار انحطاط شد و باعث شد که هند مستعمره مستقیم و ایران و ترکیه مستعمره غیر مستقیم استعمار واقع شود. استعمار به این کشورهای بزرگ لطمه زد. باید اینها را بیان کرد و شرایط اتحاد و پیشرفت جوامع اسلامی را فراهم کرد و علل و عوامل، تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری و عبرت گیری شود.

البته این مطالعات، خوشبختانه مورد توجه است، ولی باید هم در دانشگاه ها و هم در حوزه ها بیش تر مورد توجه واقع شود.

مطلب دیگر استفاده از روشهای بروز اطلاع رسانی است. امروزه، در دانشگاه ها، خوشبختانه ما توانستیم رشته علوم ارتباطات را مستقل کنیم. پس از چندین سال، رشته های روزنامه نگاری و روابط عمومی را تأسیس کردیم که متأسفانه تعطیلی آنها پس از پیروزی انقلاب، خیلی به ما لطمه زد. شاید به علت بعضی ضعفها بوده و یا به علت نداشتن تحصیل کردگان روابط عمومی و مطبوعات. و شاید قصد برخی این باشد که این رشته ها اموری عادی هستند.

برای این که پیشرفت مطلوبی داشته باشیم، باید فضای مطلوب فعالیت مطبوعات فراهم شود و آزادی گسترش پیدا کند. محدودیتها کم تر شود و همه چیز ضابطه مند گردد. استقلال اقتصادی مطبوعات، فراهم شود و به کمک دولت متکی نباشند و به دنبال آگهی هایی که نیاز کاذب برای جامعه به

وجود می‌آورد، نباشند. و اگر بتوانند پیام‌های خوبی برای خوانندگان داشته باشند، طبیعتاً تیراژها هم افزایش پیدا می‌کند. البته رشته‌سومی هم تحت عنوان: «رشته مطالعات ارتباطی و فن‌آوری‌های نوین اطلاعات» دایر شده است.

🔗 : به عنوان صاحب نظر برجسته علم ارتباطات، در خصوص محتوا چه ارزیابی و توصیه‌هایی دارید؟

● در هر صورت در طول سال‌های گذشته در سطح لیسانس و فوق لیسانس و دکترای تحولاتی در سطح دانشگاه‌ها صورت گرفته است و امیدواریم در مطبوعات از نیروهای متخصص استفاده بشود. وقتی این آمادگیها بیش‌تر شود، محتوای مطبوعات هم بهتر خواهد شد.

🔗 : به نظر جناب عالی مهم‌ترین ظرفیتهایی که در دانشگاه برای بهره‌گیری در راستای اهداف مجله حوزه وجود دارد، کدام است و چه استفاده‌ای از دانشگاه می‌توان برد؟

● معتقدم حوزه از این تحولات و پیشرفت‌هایی که برای بهبود وضعیت مطبوعات در دانشگاه‌ها به وجود آمده است باید اطلاع داشته باشد.

🔗 : در پایان اگر نکته خاصی دارید، بیان بفرمایید تا استفاده بیش‌تری کرده باشیم.

● در پایان من فکر می‌کنم این تبادل نظرات بین استادان دانشگاه در رشته علوم انسانی و صاحب‌نظران گرامی حوزه‌ها بسیار می‌تواند مفید باشد و تعامل و مشورت بیش‌تری در زمینه پژوهشگری، سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی وجود داشته باشد و ضمناً در ارزیابی فعالیت‌های صورت گرفته، حضور فعال داشته باشیم.